

De Geschiedenis van Westzaan opnieuw beschreven

Deel 42

door WILLEM TIP

Volkstelling

De vernieuwingen uit de Franse tijd zijn verder vooral praktisch van aard: de officiële invoering van het decimale stelsel dat een eind moet maken aan duimen, voeten en ellen, de verplichte nummering van huizen en molens (1806), de definitieve opheffing van de gilden (1807), de instelling van de Burgerlijke Stand (1811) en van het Kadaster.

In 1811 wordt de gehele mannelijke bevolking boven 21 jaar ingeschreven in 'registres civiques'. Daarin vermeldt men voor de Zaanstreek:

- landbouw	610	(11,3% van de beroepsbevolking)
- nijverheid	1641	(30,3%)
- handel en verkoop	759	(14,0%)
- maatsch. Diensten	332	(6,1%)
- 'arbeiders'	2065	(38,2%)
- zonder beroep	76	
- beroep onbekend	171	
totaal	5654	(23,9% van de totale Zaanse bevolking)

Van de 38,2% 'arbeiders' werkt ongeveer 22% in de nijverheid, 2% in de maatschappelijke diensten en 14% als los arbeider.

Uit deze volkstelling blijkt dat de veredelingsindustrie in de Zaanstreek nog altijd de belangrijkste werkgever is. Ruim de helft van de beroepsbevolking verdient hier zijn brood. De molens zullen nog lang, zo'n driekwart eeuw het gezicht van de streek bepalen. Pas na 1875 breekt de stoomkracht werkelijk door.

De keerzijde is de van oudsher geringe plaats van de landbouw en de veeteelt, slechts 11% van de beroepsbevolking. De drassige Zaanse weilanden bieden het boerenbedrijf maar weinig kansen. De Zaanse boeren houden zich voornamelijk bezig met melkveehouderij. Afzet vinden ze in de streek zelf en in Amsterdam. In Westzaan treft men ook vetweiders aan. Ze houden runderen voor de slacht. Evenals in Assendelft vindt men in Westzaan tenslotte nog de bereiding van boter en komijnekaas.

Ondanks zijn bescheiden economische betekenis is de Zaanse veestapel toch nog omvangrijk. Men telt in 1811: 8364 runderen, 6013 schapen en 254 paarden, achtereenvolgens bijna 20%, ruim 11% en 9% van het hele Noorderkwartier.

Elders in het Noorderkwartier is het boerenbedrijf voor de werkgelegenheid veel belangrijker. Bij de Noord-Hollandse steden levert het nog altijd ruim 17% van

de arbeidsplaatsen. Op het platteland zelfs 54%.

Nederland bij Frankrijk ingelijfd

In 1810 verdwijnt intussen de laatste rest van Hollands onafhankelijkheid. Keizer Napoleon zet zijn broer Lodewijk af als koning. Lodewijk heeft naar zijn smaak veel teveel omgezien naar het Hollandse belang. Vooral het Continentaal Stelsel heeft hij niet streng genoeg gehandhaafd. De keizer neemt zelf het heft in handen. Nederland wordt bij Frankrijk ingelijfd.

De Grote Keizer heeft grote plannen. Hij wil Rusland veroveren. Met een omvangrijk leger trekt hij het Tsarenrijk binnen. Op 17 september 1812 bereikt hij Moskou, de oude hoofdstad. De Russen hebben die plaats intussen verlaten en wachten af. Na een maand is ook Napoleon het wachten moe. Op 19 oktober 1812 trekt hij zich terug. Hij hoopt voor het invallen van de winter zijn thuisbasis weer te bereiken. De Russische winter is in 1812 echter vroeg. Geteisterd door kou, ontberingen en de voortdurende Russische aanvallen zijn Napoleons verliezen groot.

In de herfst van het volgende jaar, 1813 lijdt Napoleon een gevoelige nederlaag in de Volkerenslag bij Leipzig. Die slag is voor hem het begin van het einde. Hij wordt gevangen gezet en verbannen naar het Italiaanse eilandje Elba. Intussen trekken de Pruisen en Kozakken zegevierend Nederland binnen. Amsterdam is op 14 november 1813 weer vrij. Vreugde heerst

alom. Iedereen draagt het oranje. De nationale kokar-des liggen op zolder. Op 30 november 1813 komt de Prins aan land in Scheveningen. Bij de velen die hem hun gelukwens aanbieden zijn ook de regenten van de Zaan dorpen. Het patriottische experiment is voor hen volledig afgelopen.

Nog even roert de Franse Keizer zich. Hij ontsnapt van Elba. De slag bij Waterloo (1815) verliest hij echter roemloos. Een zeilschip zet hem af op het verre eiland St.-Helena in de zuidelijke Atlantische Oceaan. Daar verblijft hij de rest van zijn leven.

De nieuwe Zaangemeenten

Nog in de Franse tijd worden de Zaangemeenten zelfstandig. In 1811 wordt bij keizerlijk decreet de stad Zaandam gevormd, in hoofdzaak bestaande uit de oude dorpen West- en Oost-Zaandam. De West-Zaandamse bansecretaris Göbel wordt in 1812 de eerste Zaandamse 'maire', burgemeester, een functie die hij altijd heeft begeerd. Geliefd bij de Zaandamse bevolking is hij overigens niet. In de loop van de jaren is hij zo vaak veranderd van Patriot in Prinsgezind en weer terug dat men hem schimpend uitmaakt voor 'Hein de Draayer'. Tot 1814 blijft hij in functie. In dat jaar vraagt hij na rellen ontslag. Hij overlijdt in 1823.

Ook de andere Zaan dorpen krijgen in 1811 jaar de status van gemeente. De eerste nieuwe 'maire' van Westzaan is Simon Simonides Jongewaard.

Het duurt nog tot 1817 voordat het 'bestuur ten plat-telande' werkelijk een nieuwe vorm krijgt. Op 1 mei 1817 wordt het geheel nieuwe gemeentebestuur van Westzaan plechtig geïnstalleerd. Er komt een 'Schout', bijgestaan door twee 'assessoren' en een secretaris. Allen benoemd door Gedeputeerde Staten op voordracht van de 'Gouverneur Staatsraad van de Provincie', de latere Commissaris van de Koningin. Daarnaast heeft het nieuwe dorpsbestuur nog zeven raadsleden.

Teunis Slagter, burgemeester

Westzaan anno 1817 is nog geen gemeente naar de huidige maatstaven. Het nieuwgevormde gemeentebestuur heeft over de financiën maar weinig te zeggen. Voor vrijwel alle uitgaven heeft het de toestemming nodig van de provincie. Gezien de slechte staat van 's lands schatkist is dat ook wel te begrijpen.

Schout wordt in 1817 Teunis Slagter, als assessor worden benoemd Meiert Grootes en Adriaan Tip, de zoon van Willem Bruygom Tip, secretaris wordt S.S. Jongewaard.

Teunis Slagter is in 1782 geboren in Zwaag. Daar hebben zijn ouders een boerenbedrijf. In 1803 kiest de Banne Westzaan hem uit niet minder dan veertig kandidaten tot secretaris. In 1808 koopt Teunis Slagter ook het ambt van makelaar. Twee jaar later volgt hij S. Jongewaard jr. op als notaris. Na zijn benoeming tot Schout in 1817 ('Burgemeester' vanaf 1825) blijft hij tot 1850 in functie. Sinds het overlijden van S.S. Jongewaard in 1834 is hij ook gemeentesecretaris. Kort na zijn aftreden overlijdt hij in 1853.